

TEMATSKE IN ŽANRSKE ZNAČILNOSTI SODOBNE HRVAŠKE MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI

Beseda sodobnost običajno pomeni trenutek sedanjosti. Ko razmišljamo o zgodovini književnosti, predstavlja sodobnost nekajletno časovno obdobje, označeno in poudarjeno s pojavi ter značilnostmi določenega obdobja književnega ustvarjanja.

Zato bom v razmišljanju o sodobni hrvaški mladinski književnosti govorila o obdobju po domovinski vojni od leta 1994 do danes. V tem obdobju se kontinuiteta prejšnjega ustvarjanja nadaljuje, pojavljajo pa se tudi določene spremembe, nanašajoč se na proces ločevanja hrvaške književnosti od nekdanje enotne književnosti narodov bivše Jugoslavije. V najnovejšem obdobju se pojavljajo tako novi mladi avtorji kakor tudi določene tematske in žanrske novosti.

Velike spremembe so tudi na področju založništva, ki je tesno povezano s književnim ustvarjanjem. Založništvo je namreč pogoj, da umetniško delo postane knjiga, da književno delo postane bralcem dostopno. Velike državne založniške hiše so pričele po obdobju stagnacije v vojnih razmerah propadati, pojavlja pa se veliko število malih privatnih založnikov. Njihovo število se od leta 1994 do danes neprestano veča. Na Hrvaškem je danes okoli 2400 registriranih založnikov, od teh jih 300 kontinuirano izdaja. Prav tako narašča število založnikov, ki redno ali občasno izdajajo knjige za otroke in mladino, in sicer od 15 založnikov leta 1994 na 50 založnikov leta 1998. V spodnji tabeli je mogoče spremljati gibanje v založništvu za otroke in mladino.

leto	število založnikov	skupno število objavljenih naslovov	število naslovov hrvaških piscev
1994	15	239	39
1995	18	214	65
1996	47	258	120
1997	49	208	78
1998	50	210	57

Iz tabele je razvidno, da število založnikov narašča, število objavljenih naslovov pa je v zadnjih letih izenačeno. Delež naslovov hrvaških piscev od leta 1996 izrazito pada. Eden od vzrokov je zagotovo veliko število naslovov obveznega čtiva. Razloge za to lahko iščemo v odkupu, ki ga Ministrstvo za šolstvo opravlja za osnovnošolske knjižnice. To je na žalost edini način nabave knjig v šolskih knjižnicah, ki za ta namen nimajo nikakršnih finančnih sredstev. Čtivo predstavlja približno polovico skupne produkcije. Najmanjši delež hrvaških avtorjev je v produkciji slikanic, tako pisateljev kot tudi ilustratorjev. Založniki so se z namenom, da jih poceni plasirajo na tržišče, v glavnem orientirali na tuje slikanice, ki pa jih lahko označimo kot kič. Slikanice v skupni produkciji predstavljajo 15% od skupno objavljenih naslovov. 19% od skupne produkcije so knjige za otroke od 5.–8. leta, pri katerih raste delež hrvaških pisateljev in ilustratorjev, delež kiča

pa se manjša. To so predvsem kratka proza, poezija in pravljice, po tematiki pa je novost religiozna vsebina. Največja produkcija je za otroke od 8.–12. leta, 38% od skupnega števila objavljenih naslovov, kjer je objavljeno največje število del hrvaških avtorjev. Dominantna književna zvrst je roman. Tematsko so to najpogostejše zgodbe o otroštvu, pustolovski in kriminalni romani ter zgodbe o živalih, kot novost pa romani s tematiko domovinske vojne. Produkcija za mladostnike predstavlja le 21% skupne produkcije, več kot polovica so naslovi čtiva. Najmanjša je produkcija t. i. popularne znanosti za otroke in mladino, komaj 7%, v okviru katerih so tudi naslovi, izbrani med knjigami za odrasle.

Znani teoretik mladinske književnosti Milan Crnković (žal je lani umrl) je aprila 1995 na posvetovanju *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas – teme i problemi* napovedal, da bomo v prihodnjem obdobju ocenjevali opus hrvaške mladinske književnosti od leta 1945 do 1999. In res smo neposredno po vojni pričeli objavljati zamolčane in zapostavljene pisce. Objavljajo se dela Jagode Truhelke in zgodovinski romani starih pisateljev s tematiko iz hrvaške zgodovine: *Dolazak Hrvata* Ksaverja Šandorja Gjalskega, *Prokleti grad* Velimira Deželića, *Na bedemima stare Hrvatske* Rudolfa Horvata in *Nevidljiva kraljica* Štefe Jurkić. Z namenom, da se hrvaška književnost loči od nekdanjega opusa jugoslovanske književnosti, nastajajo hrvaške antologije ter pregledi proze, poezije in ustnega narodnega izročila. Dodati moramo, da so slovstveni teoretiki in zgodovinarji v tem obdobju mnogo naredili. Krešimir Nemec je v dveh obsežnih zvezkih leta 1994 in 1995 objavil *Povijest hrvatskog romana*, Dubravko Jelčić leta 1997 *Povijest hrvatske književnosti*, leta 1998 pa Vlaho Bogišić s sodelavci *Leksikon hrvatske književnosti*. Istega leta je Stjepan Hranjec objavil obsežno knjigo z naslovom *Hrvatski dječji roman*.

Katere so spremembe v slovstvenem ustvarjanju? Najpomembnejša sprememba v tematski orientaciji hrvaške književnosti devetdesetih let je t. i. »vojno pismo«. Takoj po domovinski vojni se je pojavilo večje število književnih del, dokumentarnih in dnevnških zapisov, ki so posledica vojne, kar se odraža tudi v mladinski književnosti. Na omenjenem posvetovanju leta 1995 jih Dubravka Težak v svojem predavanju *Prozna djela dječje književnosti s tematikom Domovinskog rata* deli v tri skupine: dela, ki jih odlikuje dokumentarnost in predstavljajo pričevanja o vojnih dogodkih (Stjepan Tomaš *Mali ratni dnevnik* – Nikola Pulić *Strah me, mama* – Nada Iveljić *Marijina tajna* – Miro Gavran *Kako smo lomili noge*), pustolovsko-akcijske romane (Hitrec-Tadej *Kanjon opasnih igara* – Maja Gluščević *Bijeg u košari* in *Ivin vučko* – Nikola Pulić *Čuvari anfora* in *Maksimirci* – Hrvoje Hitrec *Smogovci u ratu*) ter na vojne teme v pravljичnem duhu (Nada Iveljić *Čuvarice novih krovova*). Vsem naštetim delom je skupno, da se dogajanje v domovinski vojni prepleta z otroštvom, ki je tudi sicer konstanta mladinskega romana.

V hrvaški mladinski književnosti se zrcalijo tudi nekateri splošni pojavi književnosti devetdesetih let. V znamenju postmodernizma so meje žanrov porušene ali zabrisane. Tako se v romanih mladih avtorjev prepletajo značilnosti kriminalnega in znanstveno-fantastičnega (Hrvoje Kovačević *Tajna crne kutije*), pravljичnega in pustolovskega (Tihomir Horvat *Vile Velebita* – Zvezdana Odobašić *Čudesna kr-ljušt*), pustolovskega, ljubezenskega in fantastičnega (Pavao Pavličić *Mjesto u srcu*), akcijskega, fantastičnega in grozljivega (Anto Gardaš *Miron na tragu svetog Grala*). Tudi izrazito avtobiografsko pripoved lahko označimo kot značilnost postmodernističnega obdobja (Višnja Stahuljak *Sjećanja* – Maja Gluščević *Odrastanje* in *Tatina vjeverica* – Pavao Pavličić *Mjesto u srcu*).

Dela z religiozno vsebino predstavljajo novost v sodobni hrvaški mladinski književnosti. To so dela s krščansko tematiko, predvsem za mlajše bralce. Najpomembnejša avtorja sta Sonja Tomić in Božidar Prosenjak.

V okviru postmodernistične »odprtosti« in »dostopnosti« je v proznih delih za mladostnike vse bolj opazna sodobna tematika – posilstvo, droge, težave v družini, kar je tudi sicer splošni pojav v svetovni mladinski književnosti (Miro Gavran *Pokušaj zaboraviti* – Sunčana Škrinjarić *Čarobni prosjak* – Nada Mihoković-Kumrić *Lastin rep*). Številne so knjige za mladino z ljubezensko tematiko in tematiko odraščanja ter knjige o odnosih med mladimi in odraslimi. V svojih romanih in pripovedkah o tem zelo duhovito razpravlja Sanja Pilić (*O mamama sve najbolje*, *Mrvce iz dnevnog boravka*, *E, baš mi je žao*).

V mladinskih romanih najde svoj prostor kot tematika tudi računalništvo (Josip Cvenić *Čvrsto drži you-stick*, Hrvoje Kovačević *Tajna crne kutije*).

V skupni hrvaški knjižni produkciji je v zadnjih letih opazno upadanje poezije v korist proze, predvsem romana, ki je dominantna književna zvrst. Novih, mlajših avtorjev v ustvarjanju poezije ne najdemo. Nove pesniške zbirke izdajajo že afirmirani avtorji, od katerih lahko nekatere upravičeno imenujemo klasike hrvaške mladinske književnosti. Tako so se z novimi pesniškimi zbirkami pojavili Vesna Parun *Uspavanka za poljubac*, Luko Paljetak *Slon na balkonu* in Tito Bilopavlović *Oprostite volim vas*.

Pojavljajo pa se mladi prozni ustvarjalci, najpogosteje samo z enim romanom (Zvezdana Odošić, Ivan Tomićević, Gordan Begler, Darko Macan, Zlata Petković). V zadnjih letih so nekateri od mlajših avtorjev dobitniki književnih nagrad. Za svoj prvi roman *Knjige lažu* je Darko Macan dobil leta 1997 nagrado »Grigor Vitez«, Hrvoje Kovačević pa isto nagrado leta 1998 za svojo drugo objavljeno knjigo *Tajna crne kutije*. Pojavljanje novih imen predstavlja dobro osnovo hrvaški mladinski književnosti v prihodnosti.

Literatura

Dječja knjiga u Hrvatskoj danas – teme i problemi (Zbornik), Knjižnice grada Zagreba, Zagreb, 1997. (Priredila Ranka Javor)

Diklić, Zvonimir – Dubravka Težak, Ivo Zalar: *Primjeri iz dječje književnosti*, Divić, Zagreb, 1996.

Hranjec, Stjepan: *Hrvatski dječji roman*, Znanje, Zagreb, 1998.

Kako razvijati kulturu čitanja (Zbornik), Knjižnice grada Zagreba, Zagreb, 1999. (Priredila Ranka Javor)

Leksikon hrvatske književnosti (Vlaho Bogišić i suradnici), Naprijed, Zagreb, 1998.

Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež (Zbornik), Knjižnice grada Zagreba, Zagreb, 1998.

Zalar, Ivo: *Pregled hrvatske dječje poezije*, Školska knjiga, Zagreb, 1991.

Prevedla Desanka Tavčar-Pernek

Summary

Thematic and genre characteristics of contemporary Croatian children's literature

Speaking about literary production for children in Croatia in the last decade we cannot neglect the changes in publishing. By publishing a book a reader is assured to receive it in his hands.

After many years of stagnation in war and post-war conditions (when big publishing houses simply collapsed and died out) in 1993 a process of private publishing began. The number of existing publishing houses today is around 2000. 50 of these publishing houses permanently or occasionally publish books for children. An annual production of novelties reaches up to 200. Half of it presents school books (prescribed by Ministry for Education as a compulsory school reading), bought by the Ministry itself. 15% of published books are picture books for children to age 4. They are mainly foreign collections, often being characterised as a daub. 19% of the whole production are meant for 5 to 8-year-old children. The number of Croatian writers and illustrators is getting larger, but the amount of a daub is getting smaller. They contain short stories, poems, tales and new religious myths. The most explicit is the production for the period between 8 and 12 years (68%), which contains the books of Croatian authors. A novel is a dominant literary genre. Thematically, the stories about childhood, which prevail, include adventurous and crime novels and the stories about animals. There are now novels with a new theme, that is the patriotic war. There are almost no books (except some very few translations from foreign literature) about the problems children of that age have to face. We can notice a common trend in creating and publishing: the falling production of poetry in favour of prose. As far as prose is concerned, modern prose writers turn to children and youth. This is particularly evident in teenagers' literature, reading 21% of all published books. Even in this group half of it occupies the books for school reading. There are new autobiographical books about growing up, love and crime novels. Some of the novelties deal with the present and also discuss the problems of drugs.

Translated by Bojana Panevski